

ANNA JAGIELLONKA JAKO FUNDATORKA WYPOSAŻENIA KAPLICY ZYGMUNTOWSKIEJ

Agnieszka Januszek-Sieradzka

Instytut Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

Streszczenie. Katedrę wawelską, a zwłaszcza kaplicę Zygmuntowską, Anna Jagiellonka otaczała szczególną troską. Stała, systematyczna dbałość o wspaniałe dzieło ojca, mimo że królowa na stałe zamieszkiwała na Mazowszu, motywowana była nie tylko względami religijnymi, istotnymi dla pobożnej od młodości Jagiellonki, ale w większym stopniu silnym poczuciem rodowego i królewskiego obowiązku jako ostatniej reprezentantki dynastii. Jej dary ubogacające wyposażenie rodowego mauzoleum Jagiellonów – naczynia, szaty i sprzęty liturgiczne, obrazy, poza pojedynczymi zabytkami, pozostające na marginesie dotychczasowych badań, są warte zbadania, tym bardziej że w hojności na rzecz kaplicy Zygmuntowskiej Anna Jagiellonka dorównywała swemu ojcu, a w opinii historyków sztuki, jej dary nie ustępowały fundacjom Zygmunta I także poziomem artystycznym. Dary ofiarowywane przez Annę Jagiellonkę do kaplicy Zygmuntowskiej obejmowały przede wszystkim dwie grupy przedmiotów – dzieła złotnicze oraz tekstylia, a poza tym można wskazać pojedyncze przypadki przekazania np. obrazu czy mszału. Wawelska kaplica Zygmuntowska, nieschodząca z pola zainteresowania królowej, otoczona przez nią dozorem i opieką oraz hojnie i z rozmysłem obdarowywana, była bez wątpienia jednym z najznacniejszych życiowych dokonań Jagiellonki. W odniesieniu do tego rodowego mauzoleum, obiektu dynastycznej dumy, przez wiele dziesięcioleci rozwijanemu przez Annę ku chwale Jagiellonów, określenie jej chlubnym mianem *regina fundatrix* nie wydaje się przesadzone.

Słowa kluczowe: Anna Jagiellonka (1523–1596), kaplica Zygmuntowska, fundacje, mecenat artystyczny, aparaty kościelne, szaty liturgiczne

W zgodnej niemal opinii, bardzo nielicznych – trzeba przyznać – biografów Anny Jagiellonki, była ona raczej nieciekawą postacią żyjącą w nader ciekawych czasach, niefrapującą ani historyków ani powieściopisarzy. Maria Bogucka, która ostatniej Jagiellonce poświęciła najwięcej uwagi, w podsumowaniu swej książki o Annie, scharakteryzowała ją jako „niezbyt ładną, małostkową, czasem śmieszna, zawsze nieszczęśliwą, najmniej udaną z trójki najmłodszych córek Zygmunta Starego i Bony Sforzy, reprezentującą nijaką przeciętność”¹.

Być może to powszechne i ugruntowane już przekonanie o bezbarwności i bawdziej nieatrakcyjności tej postaci stały też za tym, że nie zwrócono dotychczas baczniejszej uwagi nawet na te aspekty aktywności Anny Jagiellonki, które odbiegają od tego dość jałowego i przygnębiającego obrazu życia nieszczęśliwej królowej, a – dodatkowo – posiadają obszerną i interesującą dokumentację źródłową. Okazuje się bowiem, że – choć zagadnienia te nie są jeszcze z reguły szczegółowo rozpozna-

¹ M. Bogucka, *Anna Jagiellonka*, wyd. 2 uzupeł., Wrocław 2009, s. 181.

ne – wiele ma do zawdzięczenia Jagiellonce i Warszawa, i Ujazdów, i podkrakowski Łobzów, a patronat religijny i mecenat królowej w zakresie sztuki był nie tylko różnorodny, rozległy i hojny, ale także o wysokich walorach artystycznych².

Szczególną troską Anna otaczała katedrę wawelską, a zwłaszcza kaplicę Zygmuntowską. Stała, systematyczna dbałość o wspaniałe dzieło ojca, mimo że królowa zamieszkiwała na Mazowszu, motywowana była nie tylko względami religijnymi, istotnymi dla pobożnej od młodości Jagiellonki, ale w większym stopniu silnym poczuciem rodowego i królewskiego obowiązku jako ostatniej reprezentantki dynastii. W jednym ze swych listów do prałatów i kanoników krakowskiej kapituły katedralnej podkreśliła, że przekazuje dary, „naśladując przodków swych, Królów i Królowych Polskich, którzy kościół krakowski zamkowy zawždy na osobnem baczeniu miewali, nadawając i osobnemi upominkami go ozdabiając”³. Największym i najbardziej znanym dziełem fundacji królowej była rzeźba nagrobna Zygmunta Augusta⁴, ale troska Jagiellonki o dynastyczne mauzoleum wyrażała się także w mniej spektakularnych, ale za to licznych, drobniejszych donacjach, głównie stanowiących elementy ruchomego wyposażenia kaplicy. Przez szereg lat, także jeszcze kilka miesięcy przed śmiercią, Anna posyłała do Krakowa cenne dary „ku ozdobie kapliczej”, niejednokrotnie własnoręcznie wykonane obrusy czy ornaty. Wyposażenie rodowego mauzoleum Jagiellonów – naczynia, szaty i sprzęty liturgiczne, obrazy, poza pojedynczymi zabytkami, pozostawały na marginesie dotychczasowych badań⁵. Donacje królowej są warte zbadania, tym bardziej że w hojności na rzecz kaplicy Zygmuntowskiej Anna Jagiellonka dorównywała swemu ojcu, a w opinii historyków sztuki, jej dary nie ustępowały fundacjom Zygmunta I także poziomem artystycznym⁶.

Ta donacyjna działalność Jagiellonki na rzecz królewskiej kaplicy posiada obszerną i interesującą dokumentację, w znaczącej części opublikowaną w war-

² Ogólnie na ten temat: J. Szujski, *Ostatnie lata Zygmunta Augusta i Anna Jagiellonka*, w: tenże, *Dziela*, ser. 2, t. 6: *Opowiadania i roztrząsania*, t. 2, Kraków 1886, s. 355; M. Bogucka, *Anna Jagiellonka*, s. 148–155; *Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa. Katalog*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i Katedry. Zamek Królewski na Wawelu, maj – lipiec 2000. Katedra Krakowska – biskupia, królewska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu, maj – wrzesień 2000. Katalog*, red. M. Piwocka, D. Nowacki, Kraków 2000, s. 129–130.

³ *Jagiellonki polskie*, t. 4: *Korrespondencja Polska Królowej Zofii Jagiellonki Księżnej Brunświckiej i Królowej Jadwigi Jagiellonki Margrabiny Brandenburskiej. Z archiwum Księżąt Brunświckich w Wolfenbüttel i z archiwum rodziny królewskiej w Berlinie, z dodaniem niektórych innych listów społecznych wydana i historycznym wątkiem powiązana*, wyd. A. Przeździecki, Kraków 1868, s. 293; M. Bogucka, *Anna Jagiellonka*, s. 154.

⁴ Dwie największe i najbardziej kosztowne fundacje Anny Jagiellonki dla kaplicy Zygmuntowskiej – fundacja pomnika nagrobnego Zygmunta Augusta, jak i pokrycie dachu budowli miedzianą blachą i wykonanie jej złoceń (w latach 1591–1592), wykraczają poza tematykę fundacji elementów ruchomego wyposażenia kaplicy i stanowią problem wart omówienia w odrębnym tekście.

⁵ *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 129.

⁶ Tamże, s. 129–130; N. Krupa, *Włoskie tkaniny aksamitne z XV i XVI wieku w zabytkowych tekstyliach ze skarbcza katedry na Wawelu. Pochodzenie, styl i warsztat technologiczny*, Kraków 2013 (Biblioteka Kapitulna na Wawelu, t. 4), s. 42–43, 49, 110–111.

tościowym wyborze źródeł do dziejów kaplicy Zygmuntowskiej z 1991 r.⁷. Przekazane przez Annę przedmioty zostały ujęte i szczegółowo opisane w inwentarzu kaplicy Zygmuntowskiej, sporządzonym na polecenie królowej w 1584 r.⁸ oraz w spisie naczyń i szat liturgicznych, dokonany w 1599 r. przez kanonika Mikołaja Dobrocieskiego, wielokrotnego rektora Akademii Krakowskiej, katedralnego archiwistę i kanclerza kurii⁹, a także w spisie ruchomości w opublikowanym ostatnio inwentarzu katedry z 1586 r., w którym pisarz starannie odnotował dary królowej Anny Jagiellonki dla kaplicy Zygmuntowskiej¹⁰. Szczególnie bogaty w szczegóły, choć dokumentujący dary Jagiellonki tylko z dekady 1575–1584, jest pierwszy z inwentarzy, w którym każdy z ofiarowanych przez królową przedmiotów jest nie tylko drobiazgowo opisany, ale podana jest także dokładna data jego otrzymania, nazwisko królewskiego posłańca, który przywiózł go do Krakowa i lista świadków, w obecności których nastąpiło przekazanie¹¹. W rejestrze Dobrocieskiego przedmioty ofiarowane na rzecz kaplicy przez królową zostały specjalnie wydzielone – np. po spisie wszystkich kaplicznych antependiów, pochodzących z innych źródeł, następowała część zatytułowana *Serenissima Anna Regina infrascripta antependia dedit*¹². Znaczenie pomocnicze ma wizytacja biskupa Bernarda Maciejewskiego z 1602 r., w której również wydzielono te elementy wyposażenia, które zostały kaplicy ofiarowane przez ostatnią Jagiellonkę¹³.

Źródło niejako komplementarne stanowi obszerna korespondencja królowej, kierowana przede wszystkim do księdza Stanisława Zająca z Pabianic (ok. 1522–1602), prepozyta królewskiej kaplicy, a także pojedyncze lisy adresowane zbiorowo do członków krakowskiej kapituły i rorantystów. Spraw donacji dotyczą dwadzieścia dwa zachowane listy ostatniej Jagiellonki z lat 1577–1596, z których szesnaście otrzymał od królowej prepozyt kolegium rorantystów¹⁴.

Świadectwa źródłowe pozwalają więc obserwować działalność donacyjną królowej zarówno od strony materialnej – zawarte w źródłach opisy ofiarowanych przez królową przedmiotów są bardzo obrazowe, szczegółowe i plastyczne, jak i przyjrzeć się okolicznościom i motywacjom towarzyszącym konkretnym darom. Analiza zachowanych materiałów umożliwi także charakterystykę Anny Jagiellonki jako donatorki wawelskiej świątyni, bowiem obszerna korespondencja przynosi wiele informacji o tym wymiarze osobowości królowej.

⁷ *Kaplica Zygmuntowska. Materiały źródłowe 1517–1977*, wyb. i oprac. A. Franaszek, B. Przybyszewski, Kraków 1991 (Źródła do Dziejów Wawelu, t. 13).

⁸ Tamże, s. 45–54.

⁹ Tamże, s. 60–70; H. Barycz, *Dobrocieski Mikołaj h. Prus (1559–1608)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 5, red. W. Konopczyński, Kraków 1939–1946, s. 242–243.

¹⁰ *Inwentarze katedry krakowskiej z lat 1586, 1620 i 1692*, wyd., wstęp i koment. A. Perzanowska, red. nauk. P. Rabiej, Kraków 2014 (Biblioteka Kapitulna na Wawelu, t. 6), s. 76–82, zwł. 81–82.

¹¹ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 50–54.

¹² Tamże, s. 65–66.

¹³ Tamże, s. 75–92.

¹⁴ *Jagiellonki polskie w XVI wieku*, t. 4, s. 288–348; *Kaplica Zygmuntowska*, s. 55; *Corpus Inscriptio-num Poloniae*, t. 8, z. 1: *Katedra krakowska na Wawelu*, wyd. A. Perzanowska, Kraków 2002, I–104.

Dary ofiarowywane przez Annę Jagiellonkę do kaplicy Zygmuntowskiej obejmowały przede wszystkim dwie grupy przedmiotów – dzieła złotnicze oraz tekstylia, a poza tym można wskazać pojedyncze przypadki przekazania np. obrazu czy mszału. W dokładnej chronologii przesyłania niektórych naczyń i sprzętów liturgicznych pozwalają zorientować się listy królowej, które towarzyszyły ekspediowanym do Krakowa, zazwyczaj z Warszawy, cennym podarunkom, a także dopisywane niekiedy w inwentarzach notki o dacie otrzymania konkretnego przedmiotu. Najwcześniejszy z odnotowanych w źródłach dar w postaci dzieła złotniczego to właściwie wypełnienie jednego z zapisów testamentowych króla Zygmunta Augusta, który szczególnie hojnie obdarowując wileński zamkowy kościół św. Anny¹⁵, któremu ofiarował „wszystko złoto, srebro kościelne, cokolwiek jest w oboim nadwornym skarbie”, nakazał przekazanie krakowskiej kaplicy jedynie „krzyżyka złotego szafiry osadzonego, w którym jest drzewo Krzyża św. na łańcuszku zawieszono”¹⁶. Trudności Anny z egzekucją testamentu brata sprawiły, że „krzyż złoty mały z trzema kamieniami i z perłami wielkimi, których jest ośmnaście, mniejszych dwadzieścia, cum textu: *Ex Sigismundi Augusti regis Poloniae legato*; na którym krzyżu wisi drzewo Krzyża Świętego na łańcuszku złotym, cum calice auro”¹⁷ wysłała księdzu Stanisławowi Zajacowi dopiero 29 maja 1577 r., „skoro się dostał w ręce nasze”, jak napisała¹⁸. Przy tej okazji podarowała też od siebie złote kielich i patenę. Kielich był ozdobiony trzydziestoma sześcioma wielkimi perłami i napisem: *Domum Annae Jagiellonie Sphortiae reginae Poloniae*¹⁹. W listopadzie następnego roku ofiarowała na użytek kaplicy trzy srebrne hostiarki (puszki na hostie) z tarczami herbowymi – jedną z Orłem, drugą z Pogonią, trzecią z herbem rodu Sforzów²⁰. Cenne naczynia liturgiczne Anna przesłała do Krakowa także w roku 1580. W listopadzie ksiądz Stanisław Zajac potwierdził przyjęcie na użytek kapliczny nalewki wykładanej macicą perłową (*bacillum ex matrice margaritarum seu perlarum alias z macicze perlowey*²¹) oraz mosiężnej misy z emalią *ad ablundum manus circa altare*²². Kolejną nalewkę, tym razem srebrną, królowa podarowała kaplicy Zygmuntowskiej w czerwcu 1583 r.²³ W wigilię Bożego Narodzenia tego roku do rejestru kaplicznego wpisano dwa chyba najwspanialsze złotnicze dary Anny Jagiellonki. Pierwszy z nich to bogato kameryzowany obraz ze złoczonego srebra

¹⁵ Por. P. Śledziński, *Kościół św. Anny o Barbary intra muros castri Vilmensis*, „Ateneum Wileńskie” 9 (1934), s. 1–32; H. Kozakiewiczowa, *Z działalności budowlanej Zygmunta Augusta (Kościół św. Anny – św. Barbary) na Dolnym Zamku Wileńskim*, „Biuletyn Historii Sztuki” 30 (1968), s. 436–443.

¹⁶ *Testament Zygmunta Augusta*, oprac. A. Franaszek, O. Łaszczyńska, S.E. Nahlik, Kraków 1975 (Źródła do Dziejów Wawelu, t. 8), s. 30–33.

¹⁷ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 61; por. *Inwentarze katedry*, s. 79.

¹⁸ *Jagiellonki polskie*, t. 4, s. 289.

¹⁹ Tamże, s. 290; *Kaplica Zygmuntowska*, s. 51, 60; *Inwentarze katedry*, s. 79.

²⁰ *Inwentarze katedry*, s. 79; *Kaplica Zygmuntowska*, s. 51–52. W inwentarzu kaplicy z roku 1599 mowa jest tylko o jednej z tych trzech hostiarek – ozdobionej herbem z Orłem (tamże, s. 60).

²¹ Tamże, s. 52.

²² Tamże, s. 52, 61, 77, 95, 102, 153; *Inwentarze katedry*, s. 80; *Jagiellonki polskie*, t. 4, s. 294; J.J. Dreścik, *Misa z herbem Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 135, I/94.

²³ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 51; *Inwentarze katedry krakowskiej*, s. 80.

ze sceną przedstawiającą koronację Matki Bożej przez Jezusa Chrystusa, z datą 1313 (!)²⁴, a drugi to srebrny pacyfikał w formie ołtarza „z rozmaitemi relikwiami, w pośrodku Agnus Dei, na wierzchu Orzeł z koroną, w Orle A, pod Orłem trzy kamienie”, z datą 1532²⁵. Żałować tylko można, że ekspedycji tych cennych darów do Krakowa nie towarzyszył (nie zachował się?) list ofiarodawczyni, który zapewne przynosiłby dodatkowe informacje o tych niecodziennych darach. W 1586 r. wyposażenie kaplicy wzbogaciło się o ufundowaną przez Annę „parę ampuł srebrnych złocistych”, które w inwentarzu z 1599 r. opisano jako „wielkie, pozłociste, wybijane, staroświeckiej roboty, na spodku Orzeł, A litera”²⁶. Orłem i Pogonią były dekorowane także małe srebrne lichtarze, które królowa ofiarowała w roku 1588²⁷. W roku 1589 Jagiellonka przesłała z Warszawy na ręce proboszcza kaplicy królewskiej srebrny dzwonek, zdobiony najczęstszym dla darów Anny motywem – Orłem z wpisaną literą A²⁸. Jeszcze niedługo przed śmiercią, w roku 1596, królowa ofiarowała do rodzowego mauzoleum srebrny pulpity z Orłem z literą A i umieszczonym wokół wyobrażenia herbowego tekstem: *Anna Jagiellonia D.G. Regina Poloniae M.D. Lituaniae*²⁹. Z fundacji królowej pochodził też srebrny trybularz z łańcuszkami, jakkolwiek na podstawie zachowanych źródeł nie można ustalić daty przekazania go na wyposażenie kaplicy Zygmuntowskiej³⁰.

Sprzęty i naczynia liturgiczne ufundowane przez Annę Jagiellonkę dla kaplicy Zygmuntowskiej były dziełami złotniczymi prezentującymi najwyższy poziom artystyczny, wykonanymi z cennych kruszców, bogato zdobionymi szlachetnymi kamieniami i, co warte podkreślenia, bardzo różnorodnymi – królowa najwyraźniej dbała, by sygnowane jagiellońskim herbem i jej inicjałem sprzęty liturgiczne stanowiły komplet aparatów koniecznych do sprawowania i godnej oprawy liturgii w kaplicy.

Z podobnym rozmysłem Anna fundowała także przydatne w dynastycznym mauzoleum tekstylia, zwłaszcza że, jak się wydaje, czyniła to ze szczególnym upodobaniem także ze względu na własne talenty i umiejętności. Ostatnia Jagiellonka była „zręczną, pełną smaku hafciarką”³¹ i osobiście wykonała dziesiątki ornatów i obrusów, które ofiarowywała nie tylko wawelskiej kaplicy, ale także wielu innym kościołom³². Pierwsze jej dary przesłane do rodzowego mauzoleum, to właśnie tekstylia przekazane w grudniu 1575 r.: karmazynowy ornat, antependium z tej samej materii, z perłową listwą i takimż Orłem pośrodku, cztery palle, sześć ręczników wyszywanych jedwabnymi nićmi³³. Z inwentarza z roku 1599 wynika, iż w ciągu kolejnych dwudziestu lat Anna podarowała dziesięć

²⁴ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 53, 60, 94–95, 105.

²⁵ Tamże, s. 53, 61, 106.

²⁶ *Jagiellonki polskie*, t. 4, s. 303; *Kaplica Zygmuntowska*, s. 62, 105.

²⁷ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 61, 105.

²⁸ *Jagiellonki polskie*, t. 4, s. 321; *Kaplica Zygmuntowska*, s. 62, 106.

²⁹ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 62, 106.

³⁰ Tamże.

³¹ S.S. Komornicki, *Kultura artystyczna w Polsce czasów Odrodzenia*, w: *Kultura staropolska*, Kraków 1932, s. 591; por. N. Krupa, *Włoskie tkaniny*, s. 52.

³² M. Bogucka, *Anna Jagiellonka*, s. 154.

³³ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 50; *Inwentarze katedry*, s. 78.

ornatów, humerał, dwie pary dalmatyk, dziewięć antependiów, siedemnaście obrusów, sześć szerzynek, a także korporały, ręczniki i kobierzec (dywan)³⁴. Wszystkie dary królowej odznaczały się wysokim poziomem artystycznym, także ze względu na fakt, że zdobione były haftami figuralnymi, a niektóre z nich to w opinii historyków sztuki dzieła wybitne³⁵. W stanie pierwotnym zachowała się zaledwie niewielka część z tego bogatego wyposażenia kaplicy Zygmuntońskiej, jako że już od początku XVII w. zużyte tkaniny przerabiano, często wielokrotnie. Z tych licznych darów Anny Jagiellonki, szczegółowo scharakteryzowanych w inwentarzu z 1599 r., szczególnie cenne były piękne haftowane i bogato zdobione ornaty. W inwentarzu uwagę zwraca bardzo obszernie opisany brunatny ornat z altembasu³⁶, z haftowaną perłami Trójcą Świętą ze srebrną złoconą koroną i również perłowymi aniołami po obu jej stronach i nad nią, pod wyobrażeniem Trójcy Świętej wyhaftowane herby: Orzeł Biały, Pogoń i sforzowski Wąż, a na dole Orzeł z pereł i z perłowymi literami A.R. na piersiach. Nad Orłem była wyhaftowana data 1546. Wraz z ornatem królowa przekazała humerał z wyobrażeniem Matki Bożej z Dzieciątkiem z adurującymi ich św. Stanisławem i św. Janem Chrzcicielem³⁷. Jednym z nielicznych zachowanych w niemal niezmiennym stanie jest ornat z jedwabnej tkaniny przetykanej złotym drucikiem, o żółtym tle i białocielistym deseni, który Anna ofiarowała wraz z wykonanymi z tego samego materiału stułą i manipularzem³⁸. Jednym z najbardziej kosztownych darów królowej dla kaplicy Zygmuntońskiej, choć nie zachowanym, niestety, w oryginalnej formie, był ofiarowany w 1592 r. ornat, określony w inwentarzu jako „czerwony altembasowy kosztowny”, z medalionem haftowanym na czerwonym atłasie u dołu tylnej kolumny, z herbem Orzeł Biały z literą A na piersi i datą 1592, w wieńcu z napisem: ANNA IAGELLONNA DEI GRACIA REGINA POLONIE (sic!) 1592, podszyty podszewką z czerwonego adamaszku, z bogatym wzorem bukietów kwiatowych. Komplet z ornatem stanowiły stuła i manipularz z tej samej włoskiej tkaniny oraz „alba ząbkowa z forbotami po włosku”, czyli koronkami z nici metalowych (złoty i srebrny) i jedwabnych³⁹. O szczególnej wartości tego ubioru liturgicznego stanowił zarówno kształt wzorowany na kroju ornatów rzymskich, jak i liczne klejnoty naszyte na pasamon⁴⁰. W inwentarzu uwagę zwraca także ornat z altembasu, na którym znajduje się haftowany perłami krzyż oraz sceny z życia Najświętszej Maryi Panny, wymienione w inwentarzowym opisie w kolejności: Wniebowzięcie, Ofiarowanie, Trzej Królowie, Boże Narodzenie, Zwiastowanie, a także haft z pereł przedstawiający

³⁴ Tamże, s. 60–70; por. *Inwentarze katedry*, s. 81–82.

³⁵ *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 130.

³⁶ Altembas to rodzaj aksamitu, używany na kosztowne ubiory świeckie i liturgiczne (M. Michałowska, *Leksykon włókiennictwa. Surowce i barwniki, narzędzia i maszyny, techniki i technologie, wyroby i dziedziny*, Warszawa 2006, s. 15; N. Krupa, *Włoskie tkaniny*, s. 135–137).

³⁷ *Kaplica Zygmuntońska*, s. 63–64.

³⁸ Tamże, s. 64; K.J. Czyżewski, *Ornat fundacji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 144, I/112

³⁹ M. Michałowska, *Leksykon włókiennictwa*, s. 94.

⁴⁰ *Kaplica Zygmuntońska*, s. 64; K.J. Czyżewski, *Ornat fundacji Anny Jagiellonki (?)*, w: *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 142–143, I/109; N. Krupa, *Włoskie tkaniny*, s. 110, 113, 139–140, 235, 238, 297, 300–301, 331–361; M. Michałowska, *Leksykon włókiennictwa*, s. 272–273.

dziwięciu apostołów⁴¹. Poza tym Anna ofiarowała do kaplicy także ornaty: karmazynowy haftowany perłami, z żółtego altembasu z białymi kwiatami, z żółtego złotogłowiu, „biały wzorzysty” i z czarnego aksamitu z białym krzyżem, podszyty czerwonym barchanem⁴². Już po śmierci fundatorki do kaplicy Zygmuntowskiej przekazano wykonany najpewniej przez fraucymer królowej biały ornat z teletu⁴³, z przednią i tylną kolumną z wielobarwną haftowaną dekoracją w postaci zwiniętych spiralnych gałązek z liśćmi i kwiatami, powiązanych wstęgami oraz literami S i A⁴⁴.

To bogactwo barw, faktur, tkanin, wzorów i haftów wykonanych z drogoceńnych kamieni widoczne jest także w inwentarzowych opisach antependiów, które Anna Jagiellonka ufundowała do kaplicy Zygmuntowskiej. Podobnie, jak w przypadku ornatów, także fundowane przez królową antepedia były wykonane z najlepszych tkanin, bogato zdobione, różnorodne pod względem wykorzystanych materiałów i zastosowanych wzorów. Dziełem najwybitniejszym spośród nich jest haftowane antependium z cyklem scen maryjnych, przesłane do Krakowa w styczniu 1596 r. za pośrednictwem wielkiego kanclerza litewskiego, późniejszego hetmana wielkiego i wojewody wileńskiego, Lwa Sapiehy, który w tym okresie rezydował przy dworze Anny Jagiellonki⁴⁵. W osiemnastu prostokątnych poziomych polach wyhaftowane są na nim sceny z życia Maryi oraz przedstawienie postaci zakonnika adorującego Madonnę z Dzieciątkiem. Wzory scen figuralnych zostały zaczerpnięte z grafik antwerpskich manierystów z drugiej połowy XVI w., co dobrze świadczy nie tylko o artystycznej orientacji twórców, znających i stosujących najświeższe wzorce z czołowych europejskich ośrodków, ale zapewne także o obeznaniu samej fundatorki. O przemyślanym i głęboko symbolicznym przedstawieniu na tym antependium świadczyć może fakt, iż według ustaleń historyków sztuki, ostatnia sekwencja wyobraża św. Jacka Odrowąża, dominikanina, o którego kanonizację usilnie zabiegał polski dwór, zwłaszcza Anna Jagiellonka i Zygmunt III Waza. Wyniesienie go na ołtarze (17 kwietnia 1594 r.) zbiega się w czasie z rozpoczęciem prac nad tym królewskim darem dla kaplicy Zygmuntowskiej⁴⁶. W inwentarzowych opisach dwóch innych sprezentowanych przez królową antependiów zanotowano, że były „kosztowne” – brunatne z teletu, ozdobione haftowaną perłami listwą i takimż krzyżem, podszyte czerwonym barchanem, ofiarowane przez Annę w 1583 r., oraz „bardzo

⁴¹ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 64.

⁴² Tamże.

⁴³ Telet to jedwabna tkanina w typie tafty, wzbogacona wątkiem złotym lub srebrnym z blaski metalowej, a niekiedy również wzorzysta w efekcie broszowania (M. Michałowska, *Leksykon włókiennictwa*, s. 413).

⁴⁴ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 65; *Inwentarze katedry*, s. 81; K.J. Czyżewski, *Ornat fundacji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 143–144, I/111.

⁴⁵ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 66; H. Lulewicz, *Sapieha Lew h. Lis (1557–1633)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 35, red. H. Markiewicz, Warszawa–Kraków 1994, s. 87.

⁴⁶ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 66; M. Piwocka, *Antependium fundacji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 145–146, I/113; szerzej por. J. Holc, *Haftowane antependium z cyklem scen maryjnych fundacji królowej Anny Jagiellonki w kaplicy Zygmuntowskiej katedry krakowskiej*, Kraków 1990 (mps w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego).

kosztowne i ozdobne antependium czerwone na gruncie białym z kwiatami białymi⁴⁷. Poza tym Jagiellonka przesłała do kaplicy antependia: żółto-czerwone ozdobione złotymi kwiatami (w XVIII w. użyte do wykonania innego antependium⁴⁸), złotogłowe z brunatnym jedwabiem, białe wzorzyste z herbem Orzeł Biały na dole, białe z czerwonym jedwabiem oraz z czarnego aksamitu z białym pasamonem⁴⁹.

Jak w istocie niewiele mówią o wyglądzie i artystycznym wyrazie nawet najbardziej rozbudowane inwentarzowe opisy, świadczyć mogą współczesne, dokonane przez historyków sztuki charakterystyki zachowanych darów tekstylnych Anny Jagiellonki, choć i one nie są w stanie oddać piękna tych kunsztownie wykonanych przedmiotów. Dobrym przykładem są tu przepiękne obrusy, których królowa podarowała kaplicy aż siedemnaście. Kilka zachowanych egzemplarzy nie pozostawia wątpliwości, że były to dzieła zachwycające swą misternością, doborem materiałów, kolorystyki i wzorów. Także obrusy ołtarzowe przedstawiały znaczną wartość materialną – w inwentarzu kilkakrotnie zaznaczono, że były one kosztowne lub wykonane z kosztownego materiału. Większość z nich uszyta była z białego płótna najwyższej jakości i haftowana jedwabnymi niciami. Wśród obrusów haftowanych były m.in. obrus haftowany w modre koła z kwiatami z czerwonego jedwabiu ze złotem, obrus cały haftowany przedstawieniami zwierząt i gryfów, obrus z trzymaną przez parę jeleni tarczą z herbem Padniewskich, Nowina, a także licznymi haftami przedstawiającymi uskrzydłone, na poły ludzkie, na poły ptasie hybrydy, papugi, psy⁵⁰, podszyty złotą taftą obrus z wyobrażeniem jednorożca, biały obrus podzielony na osiem kwater, a „na tych strefach są Orłowie biali, a w Orle litera A”, a także wyobrażenia lwów, uskrzydłonych półpostaci ludzkich, wyrastających z kielichów kwiatów, ptaków z rozpostartymi skrzydłami⁵¹, oraz szczególnie piękny i bogaty w symbolikę religijną obrus „kosztownej roboty” z białego ząbkowanego płótna z wyszywaniem aniołami, trzymającymi Narzędzia Męki Pańskiej oraz Orłami z monogramem królowej AI na piersi, z drobnymi rozetami w tle, ofiarowany przez królową na krótko przed śmiercią, w czerwcu 1596 r.⁵². Kilka z podarowanych przez Annę tkanin ołtarzowych zdobionych było złotą siatką z dodatkiem kolorowych jedwabnych nici czy jedwabnymi, nicianymi strzępkami. W 1575 r. Anna ofiarowała kaplicy niezwykle efektowny obrus, w całości ażurowy, z białymi i zło-

⁴⁷ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 53, 66; *Inwentarze katedry*, s. 81.

⁴⁸ K.J. Czyżewski, *Antependium*, w: *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 146, I/114.

⁴⁹ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 66; *Inwentarze katedry*, s. 81.

⁵⁰ Tamże, s. 67; *Inwentarze katedry*, s. 81; I. Burnatowa, *Ornament renesansowy w Krakowie*, „*Studia Renesansowe*” 4 (1964), s. 203–205; K.J. Czyżewski, *Obrus ołtarzowy*, w: *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 149, I/121.

⁵¹ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 67, 82, 100; H. d’Abancourt, *Szerzynka Anny Jagiellonki*, „*Sprawozdania Komisji do Badania Historii Sztuki w Polsce*” 8 (1912), szp. CCXXXV–CCXL; I. Burnatowa, *Ornament renesansowy*, s. 202–203; też, *Szerzynka Anny Jagiellonki*, „*Studia do Dziejów Wawelu*” 3 (1968), s. 470–481; M. Hennel-Bernasikowa, *Szlaki obrusa ołtarzowego fundacji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 148, I/119.

⁵² *Kaplica Zygmuntowska*, s. 66–67; *Jagiellonki polskie*, t. 4, s. 348; K.J. Czyżewski, *Szlaki obrusa ołtarzowego fundacji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 148–149, I/120.

tymi rozetkami, pośrodku których umieszczono drobne, złocone, migoczące blaszki (zwane abszlagami, apslagiem). Brzeży obrusa były lamowane złotą koronką⁵³.

Podobnej urody była jedna z sześciu szerzynek przekazanych przez Annę Jagiellonkę do kaplicy Zygmunto-
wskiej. W inwentarzu z 1599 r., została określo-
na jako „szerzynka siatkowa”, podszyta czerwoną taftą i lamowana białą koron-
ką, i co szczególnie interesujące, z umieszczonym pośrodku wyobrażeniem me-
luzyny⁵⁴. Jako „bardzo piękną robotę” oceniono też w tym samym rejestrze szer-
zynkę rąbkową, haftowaną złotem, srebrem i różnokolorowymi jedwabnymi
nićmi, lamowaną koronką ze złotem i jedwabiem⁵⁵. Podobnie, jak ornaty i ante-
pendia, królewskie szerzynki zdobione były rozbudowanymi haftami. Dwie z nich
ozdobione były przedstawieniami Męki Pańskiej. Przed Świętami Wielkanoc-
nymi w roku 1576, po przybyciu do Krakowa, na ręce prepozyta Rorantystów
księdza Stanisława Zająca Anna przekazała szerzynkę (subkorporał) z białego
płótna, podszytą również białą materią, w centrum ze złotym haftem hierogramu
Chrystusa ujętym w koronę cierniową, wyobrażonym powyżej Chrystusem na
Krzyżu wśród Narzędzi Męki Pańskiej i poniżej napisem *Misericordia Domini*.
Na dole tkaniny znajdowała się otoczona wieńcem z liści tarcza z herbem Orzeł
Biały z literą A na piersi. Jest to jedyny zachowany subkorporał z wyposażenia
kaplicy Zygmunto-
wskiej, używany do nakrywania mensy ołtarzowej⁵⁶. W roku
1583 królowa ofiarowała do kaplicy wiśniową teletową szerzynkę, na której
wyhaftowana była Męka Pańska, a także wyszywane perłami: Orzeł z literą A,
pod Orłem korona z literami A.J.K.P. Tkanina musiała wyglądać tym bardziej
efektownie, że podszyta była kontrastową, zieloną kitajką, czyli cienką, gładką
tkaniną jedwabną⁵⁷. Z pewnością wspaniale prezentowała się również szerzynka
z białego płótna, „na którym jest krzyż z koroną cierniową, Weronika i czterej
Ewangelistowie; wszystko to wyszywane złotem”⁵⁸.

W literaturze spotkać można opinie o dość niskim poziomie artystycznym rzeź-
biarskich fundacji Anny Jagiellonki. Przyczyn tego stanu upatrywano w „braku
głębszego odczucia sztuki”⁵⁹. Zachowane w katedralnym skarbcu i opisane w in-

⁵³ *Inwentarz katedry wawelskiej z roku 1563*, oprac. A. Bochnak, Kraków 1979 (Źródła do Dzie-
jów Wawelu, t. 10), s. 165; *Kaplica Zygmunto-
wska*, s. 43–44, 66; K.J. Czyżewski, *Obrus funda-
cji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 147, I/118.

⁵⁴ *Kaplica Zygmunto-
wska*, s. 68.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Tamże, s. 51, 68; I. Burnatowa, *Ornament renesansowy*, s. 209; K.J. Czyżewski, *Szerzynka
(subkorporał) fundacji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 150–151, I/123.

⁵⁷ *Kaplica Zygmunto-
wska*, s. 53, 67–68; *Inwentarze katedry*, s. 78; M. Michałowska, *Leksykon
włókiennictwa*, s. 141–142.

⁵⁸ *Kaplica Zygmunto-
wska*, s. 68.

⁵⁹ Z. Ważbiński, *Mauzoleum Bony Sforzy w Bari*. *Przyczynek do dziejów polityki dynastycznej
królowej Anny Jagiellonki*, „Folia Historiae Artium” 15 (1979), s. 82. Poza oceną jako dość ni-
skiego poziomu fundowanych przez Annę w rodowych mauzoleach dzieł rzeźbiarskich, zwró-
cono też uwagę na jej niszczyielskie działania w katedrze wawelskiej – wznosząc mauzoleum
Stefana Batorego w kaplicy Panny Maryi bez zgody kapituły usunęła i zniszczyła znajdujące się
tam nagrobki (A. Fischinger, *Przebudowa kaplicy Mariackiej w katedrze wawelskiej na mauzo-
leum króla Stefana Batorego*, „Studia do Dziejów Wawelu” 1 (1955), s. 349–366). Zdaje się, że

wenturach przedmioty zdają się świadczyć, że ta surowa ocena nie wydaje się jednak uzasadniona w odniesieniu do fundowanych przez królową dla kaplicy Zygmunto- wskiej paramentów i szat liturgicznych oraz bielizny ołtarzowej. Bez wąp- nienia dary tekstylne Anny Jagiellonki dla kaplicy Zygmunto- wskiej wyróżniały się zarówno poziomem artystycznym, bogactwem wyrażonym liczbą i wielkością szlachetnych kamieni, jak i klasą użytych tkanin czy dodatków pasmanteryjnych. Wiele z nich wykonanych było z tkanin o szlachetnych odcieniach czerwieni – koloru uchodzącego wówczas za cenny i luksusowy, stanowiący synonim zaszczytu i splendoru⁶⁰, i bez wąp- nienia pięknie wyglądającym w kościelnych wnętrzach. Ani inwentarzowe opisy, ani nawet charakterystyki stworzone przez współczesnych historyków sztuki na podstawie zachowanych egzemplarzy czy ich fragmentów, nie są chyba w stanie oddać ich rzeczywistego wyrazu. Łatwo sobie wyobrazić, że piękno i kunszt tych tkanin w pełni widoczne były dopiero w kaplicznym wnętrzu, w harmonijnej kompozycji z aparatami i szatami liturgicznymi, w świetle płonących świec, dymie kadzidła i roznoszącym się śpiewie rorantystów.

Poza sprzętami i szatami liturgicznymi królowa Anna Jagiellonka ofiarowała też kaplicy Zygmunto- wskiej dwa odrębne dary. Z jej fundacji pochodził „mszał kosztowny pergaminowy, pisany z figurami, w brunatnym aksamicie, na którym pukłów srebrnych pozłocistych dziewięć; clausuri także pozłociste”, jedna z siedmiu takich ksiąg liturgicznych z kaplicznego wyposażenia, wymienionych w inwentarzu z 1599 roku⁶¹. W inwentarzu z 1647 r. zaznaczono, że zarówno pergamin, jak i iluminacje, były nienaruszone⁶².

Drugim z tych charakterystycznych darów był portret królowej w stroju ko- ronacyjnym, namalowany w roku 1576, przesłany przez Annę na ręce prepozyta Stanisława Zająca w marcu 1586 r. za pośrednictwem łobzowskiego urzędnika Celejowskiego⁶³. Wysyłając do Krakowa „obraz twarzy swojej”, królowa dołą-

podobne zabiegi, bez poszanowania architektonicznej i rzeźbiarskiej harmonii, planowała Anna w kaplicy Zygmunto- wskiej przy okazji fundacji nagrobka Zygmunta Augusta, w czym skutecznie miał jej przeszkodzić wielkorządca krakowski Ludwik Decjusz (1568–1576), twierdząc, że doprowadzą one do zepsucia jednolitości i piękna kaplicy (A. Fischinger, *Santi Gucci. Architekt i rzeźbiarz królewski XVI wieku*, Kraków 1969 (Biblioteka Wawelska, t. 3), s. 165; Z. Ważbiński, *Mauzoleum Bony Sforzy w Bari*, s. 82). W 1575 r. marszałek dwory Anny, Jan Koniecki, miał się zalić, „że Decjusz zabraniał budować pomnik przyległy grobowcom ojca i brata Infant- ki, Królów Polskich, w kaplicy Zygmunto- wskiej, w katedrze, i zaledwo po wielu protestacjach na to zezwolił” (Ś. Orzelski, *Bezkrólewia ksiąg ósmioro, czyli dzieje Polski od zgonu Zygmunta Augusta r. 1572 aż do r. 1576*, tłum. i oprac. W. Spasowicz, t. 2, Petersburg 1856, s. 107–108).

⁶⁰ A.B. Mrozowska, *Znaczenie szkarlatu i karmazynu w polskim ubiorze szlacheckim*, w: *Ubiory w Polsce. Materiały z III Sesji Klubu Kostiumologii i Tkaniny Artystycznej przy Oddziale Warszawskim Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Warszawa, październik 1992*, red. A. Sieradzka, K. Turska, Warszawa 1994, s. 46–60; por. M. Wilska, *Funkcja i znaczenie koloru w kulturze dworskiej w Polsce średniowiecznej*, w: *Hereditatem cognoscere. Studia i szkice dedykowane Profesor Marii Miśkiewicz*, red. Z. Kobylński, Warszawa 2004, s. 139–142.

⁶¹ *Kaplica Zygmunto- wska*, s. 69; por. *Inwentarze katedry*, s. 78.

⁶² Tamże, s. 112.

⁶³ *Kaplica Zygmunto- wska*, s. 55, 69. We Wstępie do tego wydawnictwa, autorzy omyłkowo podali, iż urzędnik Celejowski (określony także błędnie jako Czebejowski) miał być autorem tego portretu (*Kaplica Zygmunto- wska*, s. IX). Bez wąp- nienia Celejowski był jedynie doręczycielem,

czyła do niego obszerny list, w którym zawarła szereg dyspozycji odnośnie do tego daru. Miał więc ksiądz Zajac polecić uzupełnić go u góry z jednej strony wizerunkiem Orła, z drugiej – wyobrażeniem Węża z koronami oraz napisem u dołu, następnie oprawić go w złote ramy, umieścić w kaplicy koło ołtarza i skrupulatnie zakrywać zasłoną (*velum*), którą, choć Anna pozwoliła prepozytowi zrobić według własnego uznania, to już jej mocowanie należało wykonać ściśle według wskazówek Jagiellonki – miała zostać zawieszona na złocistych kółeczkach na pozłocistym pręcie wbitym w górną listwę ramy. Napis na obrazie miał być wiernym odwzorowaniem liter przesłanych na oddzielnej karcie razem z listem. Przełożony Rorantystów nie mógł wcześniej pokazać obrazu nikomu, poza rzemieślnikami zatrudnionymi do wykonania ram, a i ci mogli go obejrzeć jedynie w domu księdza Zajęca, „nie gdzie indziej”. Na koniec królowa poleciła mu też, by sprawił to wszystko „dobrze, porządnie, grzecznie a rychło” i zastrzegła, by „ten obraz, jako mówią, nigdzie po kolędzie nie chodził”⁶⁴. W czerwcu tego samego roku królowa przesłała dodatkowe wytyczne – obraz miał być zawsze zasłonięty, „aby się mu nie kłaniano”⁶⁵.

List ten, i cała korespondencja królowej do osób związanych z rodzowym mauzoleum, mówią o ostatniej Jagiellonce jako donatorce kaplicy Zygmuntowskiej znacznie więcej, niż kapliczne rejestry i inwentarze. W świetle inwentarzowych zapisów Anna Jagiellonka jawi się jako fundatorka bez wątpienia hojna, systematyczna i mająca artystyczne wyczucie. Szczodłą ręką, nie tylko wspaniale wyposażała wawelską kaplicę, ale z rozmysłem i sukcesywnie budowała też dynastyczne mauzoleum, ten – jak określił to Zygmunt Ważbiński – „pomnik dumy rodowej Jagiellonów”⁶⁶. Jako środki budowania dynastycznej sławy widzieć należy ozdabianie licznych paramentów i tekstyliów herbem Orła Białego, Pogoni czy herbem Sforzów oraz królewskim monogramem. Anna wielokrotnie też napominała księdza Stanisława Zajęca, by nabożeństwa w kaplicy odbywały się zawsze „podług erekcyjnej” „podług fundacyjnej”, „podług ordynacyjnej” i przypominała o obowiązku modlitwy za jagiellońskich darczyńców⁶⁷. Królowa skrupulatnie dbała o to, by każdy jej dar był wpisany w „regestr kapliczny” – uwagą taką opatrywała każdy list, który dołączała do przekazywanych dla kaplicy przedmiotów⁶⁸. Ściśle też określała, gdzie i w jaki sposób mogą być wykorzystywane fundowane przez nią paramenty liturgiczne, w których miejscach i w jakich okolicznościach mogą być używane szaty liturgiczne czy bielizna ołtarzowa – przesłany w 1580 r. obrus „ze złotem i perłami” przeznaczony był wyłącznie na ołtarz wielki, nalewka z macicy perłowej miała być w czasie używania szczególnie „ochraniana”, podarowana w 1585 r. szerynka przeznaczona była na dni powszednie, z kolei antependium

a nie twórcą obrazu; por. J. Lileyko, *Regalia polskie*, Warszawa 1987, s. 90–92; J.T. Petrus, *Portret Anny Jagiellonki w stroju koronacyjnym*, w: *Wawel 1000–2000*, t. 1, s. 100–101, I/59.

⁶⁴ *Kaplica Zygmuntowska*, s. 55.

⁶⁵ *Jagiellonki polskie*, t. 4, s. 304.

⁶⁶ Z. Ważbiński, *Mauzoleum Bony Sforzy*, s. 86.

⁶⁷ *Jagiellonki polskie*, t. 4, s. 289, 300, 301.

⁶⁸ Tamże, s. 290, 294, 303.

ofiarowanego w roku 1589 nie można było używać nigdzie indziej niż tylko „u ołtarza, gdzie jest grób Króla Jagiełła”, a w 1596 r. przekazując kosztowny obrus napominała, by go szanować i nikomu nie pożyczać⁶⁹.

W listach królowa jawi się przede wszystkim jako osoba żywotnie zaangażowana w codzienne funkcjonowanie kaplicy Zygmuntowskiej, i mimo stałego przecież przebywania na Mazowszu, świetnie w tej kwestii zorientowana. Dnia 10 października pisała z Warszawy do księdza Zająca z poleceniem, by opatrzone przeciekający dach kaplicy Zygmuntowskiej tak, by woda nie dostawała się do jej wnętrza i nie powodowała strat i zniszczeń, a już 22 dnia tego miesiąca monitowała i napominała krakowskiego duchownego, by wykonał te roboty, bo „dają nam znać z Krakowa, iż W.M. odkrywszy kościół na zamku krakowskim, dachu nie kończycie, dla czego się kaplica nasza królewska zamkowa od dżdżu psuje od strony kościelnej odkrytej”⁷⁰. Prepozyt Rorantystów musiał się liczyć nie tylko z ustawicznym nadzorem królowej, ale także ze stałą ingerencją Anny w sprawę obsady i funkcjonowanie powierzonej mu kaplicy⁷¹. Jagiellonka w rezydencjonalnej Warszawie dała się poznać jako opiekunka miejscowego kleru, do tego stopnia angażując się w sprawy duchowieństwa, że w kazaniu wygłoszonym na pogrzebie królowej Piotr Skarga podkreślił, że księżom i klerikom „za biskupa i wizytatora stała”⁷². Nie inaczej było w odniesieniu do kaplicy Zygmuntowskiej. W lutym 1577 r. zaniepokojona pisała do księdza Zająca, iż część duchownych „nie przestawiając na samej Rorancyjej, drugie *beneficja* przyjmują”. Królowa zobowiązywała prepozyta, aby nie dopuszczał do takich praktyk, nakazywała zwalniać księży, którzy nie chcieli przystać na roranckie warunki i obiecywała pomoc w pozyskiwaniu odpowiednich osób, zresztą informując go wówczas o zjednaniu „jednego do dyskantu z pięknym głosem”⁷³. Także w roku 1584 Anna skłoniła księdza Zająca do przyjęcia do kaplicy jej protegowanego i polecała go szczególnej opiece prepozyta, który miał dolożyć starań, by królewski podopieczny nie zrezygnował z zaszczytnego beneficjum⁷⁴. Stałym zmartwieniem Jagiellonki był też niski poziom wokalny wawelskich rorantystów i ich zaniedbania w należyтым, „statecznym i ozdobnym” odprawianiu mszy „figurą”⁷⁵. Królowa wprost przypominała księdzu Zającowi, że zapewniła rorantystom wystarczające środki, by pozyskiwać księży, którzy nie tylko będą dysponowali pięknymi głosami, ale też nie będą poszukiwali innych

⁶⁹ Tamże, s. 293, 294, 301, 322, 348.

⁷⁰ Tamże, s. 326–327.

⁷¹ O kolegium Rorantystów i jego repertuarze w tym okresie szerzej por. m. in.: A. Chybiński, *Materiały do dziejów królewskiej kapeli rorantystów na Wawelu*, cz. 1: 1540–1624, Kraków 1910; E. Głuszcz-Zwolińska, *Musica figurativa w jagiellońskim mauzoleum. Kilka uwag o polifonii rorantystów wawelskich w XVI wieku*, w: *Tradycje muzyczne katedry wawelskiej*, red. J. Berwaldt, Kraków 1985, s. 27–37; K. Targosz, *Mauzoleum Zygmuntowskie, kapela rorantystów i renesansowa „muzykologia” krakowska*, „*Studia Waweliana*” 13 (2007), s. 91–104.

⁷² Cyt. za: M. Bogucka, *Anna Jagiellonka*, s. 180.

⁷³ *Jagiellonki polskie*, t. 4, s. 288–289.

⁷⁴ Tamże, s. 299.

⁷⁵ Tamże, s. 300, 301, 321; por. Z. Ważbiński, *Mauzoleum Bony Sforzy*, s. 85.

dochodów, zaniedbując swoje obowiązki w kaplicy królewskiej⁷⁶. Napomnienia te królowa powtarzała kilkakrotnie, z niewielkim, zdaje się, skutkiem, bowiem w lipcu 1594 r. wyraźnie już zniecierpliwiona wypominała księdzu Zajęcowi, iż zapewniał ją o wprowadzeniu w kaplicy należytego porządku, a wciąż „obrządki i śpiewania w kaplicy [...] na zamku krakowskim bardzo słabieją”. Z wyrzutem pisała też, że prepozyt dopuszcza, by nabożeństwa, zamiast księży kaplicznych, odprawiali „pożyczeni najemnicy”⁷⁷. Po ponad dekadzie nieskutecznych interwencji u roranckiego prepozyta, Anna Jagiellonka nie liczyła już najwyraźniej na możliwość poprawy sytuacji w kaplicy pod jego zarządem i postanowiła dokonać zmiany samego proboszcza. Trzeba przyznać, że zrobiła to nie tylko skutecznie, ale w białych rękawiczkach i taktownie wobec księdza Stanisława Zajęca, bowiem nie dokonała zmian radykalnie, a doprowadziła do powołania koadiutorii probostwa w królewskiej kaplicy, którą powierzyła księdzu Wojciechowi Chotelskiemu. List w tej sprawie, zarówno do samego zainteresowanego (którego jeszcze do objęcia tej funkcji przekonywała), jak i do księży rorantystów wysłała 27 września 1595 r., a już 18 czerwca 1596 r. list w sprawie ofiarowywanego obrusa kierowała do „xx. Stanisława Zajęca i Wojciecha Chodelskiego proboszczów kaplicy królewskiej na zamku krakowskim”⁷⁸. Nietrudno sobie wyobrazić, że sytuacja prepozyta rorantystów, stale kontrolowanego i napominanego przez apodyktyczną opiekunkę, nie była szczególnie komfortowa, ale przecież, jak pisała królowa do proboszcza królewskiej kaplicy, „świadomości, jako my tamto miejsce miłujemy”⁷⁹. Szczególna troska, którą ostatnia Jagiellonka otaczała rodowe mauzoleum wyrażała się więc zarówno dbałością o ozdobę kaplicy, jak i o jej zespół śpiewaczy, nie tylko hojnymi darami, ale także – mimo dzielącej Kraków i Warszawę odległości – stałą kontrolą i ustawicznym ingerowaniem w funkcjonowanie zamkowej kaplicy.

Ta systematyczna i wyrażająca się licznymi, cennymi darami dbałość o rodowe mauzoleum wymagała, poza uwagą i trzymaniem ręki na wawelskim pulsie, także znaczących funduszy, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę całą, bardzo rozległą działalność fundacyjną i dobroczynną królowej. Co prawda, nie określono nigdzie wartości żadnego z przekazywanych na wyposażenie kaplicy Zygmuntowskiej przedmiotów, ale ich wyceny prowadzone od końca XVII w. nie pozostawiają wątpliwości, że były to przedmioty nie tylko piękne, ale także wartościowe (np. misę z herbem Anny Jagiellonki otaksowano na 100 grzywien⁸⁰).

Powszechnie utrzymało się przekonanie o żyjącej w biedzie królowej, która opuszczona przez matkę, brata i zaniebawiana przez męża, a po jego śmierci zupełnie osamotniona, cierpiała ustawiczny niedostatek. Zresztą Anna, zawsze uskarżająca się na brak pieniędzy i fatalne warunki bytowe, ba, niekiedy nawet

⁷⁶ *Jagiellonki polskie*, t. 4, s. 301.

⁷⁷ Tamże, s. 342.

⁷⁸ Tamże, s. 348.

⁷⁹ Tamże, s. 299.

⁸⁰ J.J. Dreścik, *Misa z herbem Anny Jagiellonki*, s. 135, 1/94.

głód⁸¹, sama kreowała legendę o swoim ubóstwie. W istocie Jagiellonka potrafiła zadbać o swoje dochody i żyła w warunkach komfortowych, utrzymując okazały dwór⁸², z wyjątkiem dwu krótkich okresów – bezpośrednio po wyjeździe królowej Bony i po śmierci Zygmunta Augusta, gdy dotknęły ją przejściowe trudności finansowe. Królowa dysponowała znacznymi wpływami z mazowieckiej oprawy, z dóbr litewskich, z włoskich procentów od „sum neapolitańskich” Bony, wypłat z żup krakowskich, a posiadanymi funduszami potrafiła rozsądnie zarządzać⁸³. Tak więc wcale majętna, gospodarna i oszczędna królowa, bardzo religijna, prowadząca szeroką działalność dobroczynną i fundacyjną „słynąca dziełami pobożności”, umiała – jak podsumował to życzliwy ostatniej Jagiellonce Józef Szujski – „wypełnić życie z pożytkiem dla Kościoła, państwa i bliźnich”⁸⁴. Wawelska kaplica Zygmuntowska, nieschodząca z pola zainteresowania królowej, otoczona przez nią dozorem i opieką oraz hojnie i z rozmysłem obdarowywana, była bez wątpienia jednym z najznaczących życiowych dokonań Jagiellonki. W odniesieniu do tego rodowego mauzoleum, obiektu dynastycznej dumy, przez wiele dziesięcioleci rozwijanemu przez Annę ku chwale Jagiellonów, określenie jej chlubnym mianem *regina fundatrix* nie wydaje się przesadzone.

BIBLIOGRAFIA

I. ŹRÓDŁA

- Corpus Inscriptionum Poloniae*, t. 8, z. 1: *Katedra krakowska na Wawelu*, wyd. Agnieszka Perzanowska, Kraków 2002.
- Heidenstein Reinhold, *Dzieje Polski od śmierci Zygmunta Augusta do roku 1594*, tłum. Michał Gliszczyński, Petersburg 1854.
- Inwentarz katedry wawelskiej z roku 1563*, oprac. Adam Bochnak, Kraków 1979 (Źródła do Dziejów Wawelu, t. 10).

⁸¹ W czerwcu 1572 r. pisała do swojej siostry Zofii: „Okolo mnie wielki niedostatek, iż drugdy nie mam co włożyć już ani ja, ani słudzy” (*Jagiellonki polskie*, t. 3, s. 226). Z kolei Reinhold Heidenstein ubolewał, z pewnym powątpiewaniem jednak, że „nie wypłacono jej zapisów testamentowych przez Zygmunta Augusta poczynionych, ani żadnych alimentów nie wyznaczono. Nie miała żadnych dochodów, zdarzało się, że czy przez rzeczywisty niedostatek, czy też aby litość w sercach ludzkich swoją nędzą budzić, obiadu nawet czasem nie jadła, aż panie nasze różne wiktuały jej znosić musiały” (R. Heidenstein, *Dzieje Polski od śmierci Zygmunta Augusta do roku 1594*, tłum. M. Gliszczyński, Petersburg 1854, s. 146).

⁸² M. Bogucka, *The Court of Anna Jagiellon. Its Size, Structure and Functions*, w: *Hofkultur der Jagiellonendynastie und verwandter Fürstenthäuser*, hrsg. von U. Borkowska, M. Hörsch, Ostfildern 2010, s. 99–105; to samo w: „Acta Poloniae Historica” 99 (2009), s. 91–105.

⁸³ *Jagiellonki polskie*, t. 4, s. 288; J. Szujski, *Ostatnie lata Zygmunta Augusta*, s. 356–357; D. Quirini-Popławska, *Działalność Sebastiana Montelupiego w Krakowie w drugiej połowie XVI wieku*, Kraków 1980, s. 87–88; M. Bogucka, *Anna Jagiellonka*, s. 145–148, 184–185. Nawet bardzo przychylny ostatniej Jagiellonce Józef Szujski, który dostrzegł w niej jedną zaledwie wadę, właśnie „narzekanie i płacz wieczny, lamentowanie na biedę, które chwilowo (1573 i 1574) było słusznym” uznał za rażące w jej osobowości (J. Szujski, *Ostatnie lata Zygmunta Augusta*, s. 366).

⁸⁴ J. Szujski, *Ostatnie lata Zygmunta Augusta*, s. 356.

- Inwentarze katedry krakowskiej z lat 1586, 1620 i 1692*, wyd., wstęp i koment. Agnieszka Perzanowska, red. nauk. Piotr Rabiej, Kraków 2014 (Biblioteka Kapitulna na Wawelu, t. 6).
- Jagiellonki polskie w XVI wieku*, t. 4: *Korrespondencja Polska Królowej Zofii Jagiellonki Księżnej Brunświckiej i Królowej Jadwigi Jagiellonki Margrabiny Brandenburskiej. Z archiwum Książąt Brunświckich w Wolfenbüttel i z archiwum rodziny królewskiej w Berlinie, z dodaniem niektórych innych listów spólczesnych wydana i historycznym wątkiem powiązana*, wyd. Aleksander Przeździecki, Kraków 1868.
- Kaplica Zygmuntołska. Materiały źródłowe 1517–1977*, wyb. i oprac. Antoni Franaszek, Bolesław Przybyszewski, Kraków 1991 (Źródła do Dziejów Wawelu, t. 13).
- Orzelski Świntosław, *Bezkrólewia ksiąg ósmioro, czyli dzieje Polski od zgonu Zygmunta Augusta r. 1572 aż do r. 1576*, tłum. i oprac. Włodzimierz Spasowicz, t. 2, Petersburg 1856.
- Testament Zygmunta Augusta*, oprac. Antoni Franaszek, Olga Łaszczyńska, Stanisław Edward Nahlik, Kraków 1975 (Źródła do Dziejów Wawelu, t. 8).

II. OPRACOWANIA

- d'Abancourt Helena, *Szerzynka Anny Jagiellonki*, „Sprawozdania Komisji do Badania Historii Sztuki w Polsce” 8 (1912), szp. CCXXXV–CCXL.
- Barycz Henryk, *Dobrocieski Mikołaj h. Prus (1559–1608)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 5, red. Władysław Konopczyński, Kraków 1939–1946, s. 242–243.
- Bogucka Maria, *Anna Jagiellonka*, wyd. 2 uzup., Wrocław 2009.
- Bogucka Maria, *The Court of Anna Jagiellon. Its Size, Structure and Functions*, „Acta Poloniae Historica” 99 (2009), s. 91–105.
- Bogucka Maria, *The Court of Anna Jagiellon. Its Size, Structure and Functions*, w: *Hofkultur der Jagiellonendynastie und verwandter Fürstenhäuser*, hrsg. von Urszula Borkowska, Markus Hörsch, Ostfildern 2010, s. 99–105.
- Burnatowa Irena., *Ornament renesansowy w Krakowie*, „Studia Renesansowe” 4 (1964), s. 5–243.
- Burnatowa Irena, *Szerzynka Anny Jagiellonki*, „Studia do Dziejów Wawelu” 3 (1968), s. 470–481.
- Chybiński Adolf, *Materiały do dziejów królewskiej kapeli rorantystów na Wawelu*, cz. 1: 1540–1624, Kraków 1910.
- Czyżewski Krzysztof J., *Antependium*, w: *Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa. Katalog*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i Katedry. Zamek Królewski na Wawelu, maj – lipiec 2000. Katedra Krakowska – biskupia, królewiska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu, maj – wrzesień 2000. Katalog*, red. Magdalena Piwocka, Dariusz Nowacki, Kraków 2000, s. 146, I/114.
- Czyżewski Krzysztof J., *Obrus fundacji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa. Katalog*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i Katedry. Zamek Królewski na Wawelu, maj – lipiec 2000. Katedra Krakowska – biskupia, królewiska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu, maj – wrzesień 2000. Katalog*, red. Magdalena Piwocka, Dariusz Nowacki, Kraków 2000, s. 147, I/118.
- Czyżewski Krzysztof J., *Obrus ołtarzowy*, w: *Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa. Katalog*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i Katedry. Zamek Królewski na Wawelu, maj – lipiec 2000. Katedra Krakowska – biskupia, królewiska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu, maj – wrzesień 2000. Katalog*, red. Magdalena Piwocka, Dariusz Nowacki, Kraków 2000, s. 149, I/121.
- Czyżewski Krzysztof J., *Ornat fundacji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa. Katalog*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i Katedry. Zamek Królewski na Wawelu, maj – lipiec 2000. Katedra Krakowska – biskupia, królewiska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu, maj – wrzesień 2000. Katalog*, red. Magdalena Piwocka, Dariusz Nowacki, Kraków 2000, s. 143–144, I/111.

- Czyżewski Krzysztof J., *Ornat fundacji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa. Katalog*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i Katedry. Zamek Królewski na Wawelu, maj – lipiec 2000. Katedra Krakowska – biskupia, królewska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu, maj – wrzesień 2000. Katalog*, red. Magdalena Piwocka, Dariusz Nowacki, Kraków 2000, s. 144, I/112.
- Czyżewski Krzysztof J., *Ornat fundacji Anny Jagiellonki (?)*, w: *Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa. Katalog*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i Katedry. Zamek Królewski na Wawelu, maj – lipiec 2000. Katedra Krakowska – biskupia, królewska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu, maj – wrzesień 2000. Katalog*, red. Magdalena Piwocka, Dariusz Nowacki, Kraków 2000, s. 142–143, I/109.
- Czyżewski Krzysztof J., *Szerzynka (subkorporal) fundacji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa. Katalog*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i Katedry. Zamek Królewski na Wawelu, maj – lipiec 2000. Katedra Krakowska – biskupia, królewska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu, maj – wrzesień 2000. Katalog*, red. Magdalena Piwocka, Dariusz Nowacki, Kraków 2000, s. 150–151, I/123.
- Czyżewski Krzysztof J., *Szlaki obrusa ołtarzowego fundacji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa. Katalog*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i Katedry. Zamek Królewski na Wawelu, maj – lipiec 2000. Katedra Krakowska – biskupia, królewska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu, maj – wrzesień 2000. Katalog*, red. Magdalena Piwocka, Dariusz Nowacki, Kraków 2000, s. 148–149, I/120.
- Dreścik Jan Jakub, *Misa z herbem Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa. Katalog*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i Katedry. Zamek Królewski na Wawelu, maj – lipiec 2000. Katedra Krakowska – biskupia, królewska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu, maj – wrzesień 2000. Katalog*, red. Magdalena Piwocka, Dariusz Nowacki, Kraków 2000, s. 135, I/94.
- Fischinger Andrzej, *Przebudowa kaplicy Mariackiej w katedrze wawelskiej na mauzoleum króla Stefana Batorego*, „*Studia do Dziejów Wawelu*” 1 (1955), s. 349–366.
- Fischinger Andrzej, *Santi Gucci. Architekt i rzeźbiarz królewski XVI wieku*, Kraków 1969 (Biblioteka Wawelska, t. 3).
- Głuszcz-Zwołńska Elżbieta, *Musica figurativa w jagiellońskim mauzoleum. Kilka uwag o polifonii rorantystów wawelskich w XVI wieku*, w: *Tradycje muzyczne katedry wawelskiej*, red. Jacek Berwaldt, Kraków 1985, s. 27–37.
- Hennel-Bernasikowa Maria, *Szlaki obrusa ołtarzowego fundacji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa. Katalog*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i Katedry. Zamek Królewski na Wawelu, maj – lipiec 2000. Katedra Krakowska – biskupia, królewska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu, maj – wrzesień 2000. Katalog*, red. Magdalena Piwocka, Dariusz Nowacki, Kraków 2000, s. 148, I/119.
- Holc Jerzy, *Haftowane antependium z cyklem scen maryjnych fundacji królowej Anny Jagiellonki w kaplicy Zygmuntowskiej katedry krakowskiej*, Kraków 1990 (mps w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego).
- Komornicki Stefan Saturnin, *Kultura artystyczna w Polsce czasów Odrodzenia*, w: *Kultura staropolska*, Kraków 1932.
- Kozakiewiczowa Helena, *Z działalności budowlanej Zygmunta Augusta (Kościół św. Anny – św. Barbary) na Dolnym Zamku Wileńskim*, „*Biuletyn Historii Sztuki*” 30 (1968), s. 436–443.
- Krupa Natalia, *Włoskie tkaniny aksamitne z XV i XVI wieku w zabytkowych tekstyliach ze skarbcza katedry na Wawelu. Pochodzenie, styl i warsztat technologiczny*, Kraków 2013 (Biblioteka Kapitulna na Wawelu, t. 4).
- Lilejko Jerzy, *Regalia polskie*, Warszawa 1987.
- Lulewicz Henryk, *Sapieha Lew h. Lis (1557–1633)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 35, red. Henryk Markiewicz, Warszawa–Kraków 1994, s. 84–89.

- Michałowska Marta, *Leksykon włókiennictwa. Surowce i barwniki, narzędzia i maszyny, techniki i technologie, wyroby i dziedziny*, Warszawa 2006.
- Mrozowska Alina Barbara, *Znaczenie szkarłatu i karmazynu w polskim ubiorze szlacheckim*, w: *Ubiory w Polsce. Materiały z III Sesji Klubu Kostiumologii i Tkaniny Artystycznej przy Oddziale Warszawskim Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, Warszawa, październik 1992, red. Anna Sieradzka, Krystyna Turska, Warszawa 1994, s. 46–60.
- Piwocka Magdalena, *Antependium fundacji Anny Jagiellonki*, w: *Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa. Katalog*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i Katedry. Zamek Królewski na Wawelu, maj – lipiec 2000. Katedra Krakowska – biskupia, królewska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu, maj – wrzesień 2000. Katalog*, red. Magdalena Piwocka, Dariusz Nowacki, Kraków 2000, s. 145–146, I/113.
- Quirini-Popławska Danuta, *Działalność Sebastiana Montelupiego w Krakowie w drugiej połowie XVI wieku*, Kraków 1980.
- Szujski Józef, *Ostatnie lata Zygmunta Augusta i Anna Jagiellonka*, w: tenże, *Dzieła*, ser. 2, t. 6: *Opowiadania i roztrząsania*, t. 2, Kraków 1886, s. 297–367.
- Śledziwski Piotr, *Kościół św. Anny o Barbary intra muros castris Vilmensis*, „Ateneum Wileńskie” 9 (1934), s. 1–32.
- Wawel 1000–2000. Wystawa Jubileuszowa. Katalog*, t. 1: *Kultura artystyczna dworu królewskiego i Katedry. Zamek Królewski na Wawelu, maj – lipiec 2000. Katedra Krakowska – biskupia, królewska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu, maj – wrzesień 2000. Katalog*, red. Magdalena Piwocka, Dariusz Nowacki, Kraków 2000.
- Ważbiński Zygmunt, *Mauzoleum Bony Sforzy w Bari. przyczynek do dziejów polityki dynastycznej królowej Anny Jagiellonki*, „Folia Historiae Artium” 15 (1979), s. 59–87.
- Wilka Małgorzata, *Funkcja i znaczenie koloru w kulturze dworskiej w Polsce średniowiecznej*, w: *Hereditatem cognoscere. Studia i szkice dedykowane Profesor Marii Miśkiewicz*, red. Zbigniew Kobyliński, Warszawa 2004, s. 135–144.

ANNA JAGIELLONKA AS A FOUNDER OF AMENITIES OF THE SIGISMUND'S CHAPEL

Abstract. The Wawel Cathedral, and especially the Sigismund's Chapel, was diligently taken care of by Anna Jagiellonka. Constant and systematic care of her father's magnificent legacy, hindered by the fact that the queen did not live in Masovia, was motivated not only by the piety of the young Jagiellonian, but more importantly by the royal and familial responsibility that she felt as the last member of the dynasty. Her gifts enrich the Jagiellonians' mausoleum and include liturgical robes and accessories, as well as paintings, which, apart from several exceptions, were not examined in detail. According to some art historians, Anna's gifts to the Sigismund's Chapel were generous and equaled those of her father, also artistically. The gifts included mainly two groups of items, i.e. goldsmith and textile artifacts, occasionally accompanied by a painting or a missal. The Sigismund's Chapel at Wawel, constantly taken care of by the queen and deliberately enriched, was undoubtedly one of Anna's most remarkable life achievements. The family's mausoleum, a pride of the dynasty incessantly developed by Anna throughout decades for the glory of the Jagiellonians, is justly called *regina fundatrix*.

Key words: Anna Jagiellonka (1523–1596), Sigismund's Chapel, foundation, artistic patronage, church amenities, liturgical robes

Translated by Hubert Kowalewski